

SZEGVÁRI PÉTER

Csökkenhető-e Magyarországon a ”főváros szindróma” a területpolitika új eszközeivel?

*Could be reduced the 'capital city syndrome' in Hun-
gary by the new instruments of territorial policy?*

SZERZŐ:

SZEGVÁRI PÉTER, címzetes egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudomány-
egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, city.consultbt@gmail.com,
ORCID:0000-0001-5645-9505

JEL kód: P25, P48, R38

Kulcsszavak: területpolitika • településhálózati rendszer • funkcionális
várostérség • főváros és térsége • megyei jogú város • regionalizáció

Absztrakt: Rechnitzer János a kelet- és közép-európai országok nagyvárosi fejlődé-
si modelljeinek vizsgálata kapcsán 2022-ben rögzítette a kisebb területi, erősebben
centralizált, kiemelkedően nagy népességet koncentráló fővárossal bíró országok, így
Magyarország esetében is a ”főváros szindróma” tartós jelenlétét. A tanulmány több
tényező (a piacgazdaság megjelenése, a demokratikus intézményrendszer kiépülése,
a helyi/nagyvárosi kormányzás autonómiájának kialakulása, a koncentrált külföldi
befektetések megjelenése, a lakosság jövedelmi helyzetében bekövetkező kedvező
változások) figyelembevételével arra a következtetésre jut, hogy ennek a jelenségnek a
fokozatos átalakulásával számolhatunk a jövőben. Jelen tanulmány több nézőpont-
ból bemutatja a ”főváros szindróma” érvényesülésének magyarországi állapotát, s
áttekinti azt is, hogy a hazai területpolitika milyen kihívásokkal néz szembe emiatt.
Jelen tanulmány főként arra kíván választ adni, hogy az európai nagyvárosi kutatá-
sokból levonható következtetések figyelembevételével Magyarországon számolha-
tunk-e ennek a jelenségnek a fokozatos átalakulásával, különös tekintettel az új ter-
ületfejlesztési törvény célkitűzéseire, valamint a 2024-től új szakpolitikai irányítással

működő területpolitika olyan intézményeire, mint a városhálózati rendszerek, a funkcionális várostérségek és a budapesti agglomeráció együttes kezelése. A jelen tanulmány annak is külön figyelmet szentel, hogy a "főváros szindróma" átalakítása szempontjából milyen megoldásokat lehetne alkalmazni a helyi/nagyvárosi és a metropolisz kormányzás autonómiájának a növelése és nemzetközi tapasztalatokon alapuló intézményesítése terén.

AUTHOR

PÉTER SZEGVÁRI, Professor, Eötvös Loránd University, Faculty of Law and Political Sciences, city.consultbt@gmail.com, ORCID:0000-0001-5645-9505

JEL code: P25, P48, R38

Keywords: regional policy, settlement-network system, functional urban area, metropolitan region, county-right cities, regionalisation

Abstract: In 2022 János Rechnitzer, based on a research on the capitals of the Eastern and Central European metropolitan areas, stated that in the metropolitan development models of some countries, with their smaller territorial, more centralised capitals with a particularly high population concentration, the 'capital city syndrome' has been and is still a permanent feature of the development models of some countries, as like as Hungary. However, the emergence of the market economy, the development of democratic institutions, the emergence of local/metropolitan governance and its possible and necessary autonomy, the emergence of concentrated foreign investment and the favourable changes in the income situation of the population that we can expect a gradual transformation of this phenomenon in the future. Present study is reviewing from several approach the predomination of 'capital city syndrome' in Hungary and what kind of challenges are facing the Hungarian territorial policy because of it. The present study also wants to state whether we could really account with the gradual transformation of this phenomenon in the future in Hungary, regarding to the main objectives of new regional development act, furthermore the new institutions of territorial policy since 2024 under the umbrella a new ministry as like as the integrated development of settlement-network system, functional urban area and metropolitan area in the capital city and its agglomeration. The present study pays attention the chances of the emergency of local/metropolitan governance autonomy and its institutionalisation, regarding the international experiences to help the gradual transformation of 'capital city syndrome' in Hungary.

A "FŐVÁROS SZINDRÓMA" TERÜLETPOLITIKAI KIHÍVÁSAI

Rechnitzer János a kelet- és közép-európai országok nagyvárosi fejlődési modelljeinek vizsgálata kapcsán 2022-ben rögzítette a kisebb területi, erősebben centralizált, kiemelkedően nagy népességet koncentrááló fővárossal bíró országok, így Magyarország esetében is

a "főváros szindróma" tartós jelenlétét (Rechnitzer, 2022:33.). Jelen tanulmány ebben a részében arra fókuszál, hogy bemutassa a "főváros szindróma" érvényesülésének magyarországi állapotát, s áttekinti azt is, hogy a hazai területpolitika milyen kihívásokkal néz szembe emiatt.

A metropolisz térség olyan településrendszer, mely egy nagyvárosból (külvárosaival együtt) és a kapcsolódó vonzaskörzetéből áll, mely több különböző méretű városi központot foglalhat magába (EUROSTAT, 2018; Tatai – Ute, 2024). A budapesti agglomeráció az ország egyetlen nemzetközi szintű metropolisz térségének része, egyúttal az ország gazdaságának motorja. Itt koncentrálódik Magyarország népességének több mint negyede, és itt termelődik meg az ország nemzeti jövedelmének közel fele, ezen belül Budapesten a 37%-a. A "főváros szindróma" jelenlétét a városi versenyképesség és élıhetőség egyéb elemeiben is megtalálhatjuk Magyarországon (BFVT, 2023; Csomós, 2011; Csomós, 2017; Farkas B. et al., 2000; Egyed – Zsibók, 2024; Lukovics, 2006; Megatrend Index 4., 2024; Polyánszky, 2024; Rácz, 2022; Rechnitzer – Berkes, 2021; Szabó – Szabó, 2023; Szirmai, 2009; Tatai – Ute, 2024; Tóth, 2024). A budapesti agglomeráció kiterjedésében és funkcióiban egyedi világvárosi jelenség hazánkban, amelyet az európai nagyvárosok közvetlen vonzaskörzetében tapasztalt kihívások jellemzik (Izsák, 2003; Lukovics, 2006; Perger, 2014; Rechnitzer – Berkes, 2021; Szirmai, 2011).

Budapest és térsége lehatárolásának szempontjai között figyelembe vehető a „szűkebb” (intenzív agglomerációs térség¹), valamint a „tágabb” értelemben vett – korábban a Budapest és Pest megye területét lefedő közép-magyarországi területfejlesztési régió belül elhelyezkedő – „funkcionális várostérség” (extenzív agglomerációs térség) alkalmazása, de sokkal célravezetőbb az európai városhálózatban való részvétele szempontjából figyelembe venni Budapest és térségét mint Európa egyik potenciálisan legversenyképesebb „metropolisz régióját” (metropolitan region) (EC, 2020; ESPON, 2019; BFVT, 2023; Szegvári, 2023; Tóth, 2024). Az Országgyűlés által elfogadott OFTK ennek érdekében meghatározza többek között a fejlesztési irányok keretében a várostérségi összehangolt fejlesztések megvalósítását és az érintett szereplők közötti koordinált feladatmegosztást (OFTK, 2014:259.). Budapest és térsége tekintetében a helyi önkormányzatok kölcsönös egymásrataltságra látják el feladataikat, ugyanakkor a korábbi kezdeményezések ellenére (Szabó T., 2023; Szegvári, 2022a) e térség együttes tervezésére és fejlesztésére, illetve a település-üzemeltetés és -igazgatás közös elvek mentén történő menedzselésére nem létezik lokális és területi szinten kiterjedt koordinációs, illetve közhatalommal rendelkező közigazgatási szervezet (BFVT, 2023; Szegvári, 2023; Tosics, 2008).

A magyarországi területfejlesztési politika két orientációs alapelve volt – figyelemmel az európai kohéziós és regionális politika célkitűzéseire (EC, 1994) – az EU csatlakozásra való felkészülés jegyében a területi versenyképesség és felzárkózás megvalósítása (OTK, 1998; OFTK, 2014). Megállapítható azonban, hogy nem érvényesült egy városokra alapozott differenciált területpolitika, nem készültek stratégiai fejlesztési tervek és programok. A policentrikus városfejlődés nem valósult meg (Szegvári, 2024a), a hagyományosan fontos funkciót betöltő megyeszékhelyek, illetve megyei jogú városok mint hagyományos középszintű térségi központok térszervező funkciója tovább gyengült (Rechnitzer – Berkes, 2021; VÁTI, 2008), s a magyarországi középvárosok hálózata még mindig igen vékony (Beluszky – Sikos, 2020). A „jövedelmi helyzetet, az életminőséget és a szolgáltatásokhoz

való hozzáférést továbbra is determinálja a lakóhely típusa” (Somlyódy né Pfeil, 2023:174.), amiben továbbra is fellelhető a „főváros szindróma” hatása.

A hazai területpolitika 2013–2021 között viszonylag jelentős eredményeket ért el, mégis maradt a jelentős területi kiegyensúlyozatlanság, ami újabb kihívásokat állít a hazai területpolitikával szemben (Szegevári, 2024a). Ennek okaiként megjelölhető, hogy „az elmúlt évtized területfejlesztési politikájából arra lehet következtetni, hogy az állam kormányzási szerkezete és mind centralizáltabb működése nem alkalmas a policentrikus térszemlélet befogadására, hiszen hiányoznak hozzá egyrészt a területi integrációt biztosító intézmények, másrészt a horizontális koordinációs és kooperációs mechanizmusok” (Somlyódy né Pfeil, 2023:179–180.). S bár Rechnitzer János még bízott abban, hogy a helyi/nagyvárosi autonómia kialakulása segíthet a „főváros szindróma” megváltoztatásában (Rechnitzer, 2022:33.), ennek éppen az ellenkezője tapasztalható, hiszen a 2010 utáni NER fokozatosan építette le az 1990-ben kialakult „idealizált” autonóm önkormányzati rendszert, felépítve egy centralizált, „látszat” autonómiára épülő önkormányzati szisztémát, ami ebből a szempontból sem segítette a multipoláris településszerkezet kialakulását Magyarországon (Szegevári, 2024b).

A „főváros szindróma” meglétéről és ennek a társadalmi-területi sérülékenység szempontjából érzékelhető kihívásairól beszélt Navracsics Tibor miniszter is az EU csatlakozásunk 20. évfordulója kapcsán vele készült interjúban. A közigazgatásért és területfejlesztésért felelős miniszter kiemelte, hogy „a területi egyenlőtlenségek nem csökkentek az EU-tagság 20 éve alatt, hanem tovább nőttek. (...) Jobban kell ügyelnünk arra, hogy a Budapesten kívüli régiókat valóban fel tudjuk zárkóztatni a fővároshoz és környezetéhez”.²

LEHETSÉGES TERÜLETPOLITIKAI VÁLASZOK A „FŐVÁROS SZINDRÓMA” ELLENSÚLYOZÁSÁRA

A korábban publikált tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a „főváros szindróma” fokozatos átalakulásával számolhatunk a jövőben (Rechnitzer, 2022:33.). Jelen tanulmány ebben a részében arra kíván választ adni, hogy Magyarországon számolhatunk-e ennek a jelenségnek a fokozatos átalakulásával, különös tekintettel az új területfejlesztési törvény célkitűzéseire, valamint a 2024-től új szakpolitikai irányítással működő területpolitika olyan intézményeire, mint a városhálózati rendszerek, a funkcionális várostérségek és a budapesti agglomeráció együttes kezelése.

A „főváros szindróma” területpolitikai kihívásait a területpolitikáért felelős miniszter fent idézett megfogalmazása jól példázza, s ennek egyik megoldásaként egy 2023-ban tartott regionális fórumon a kormány céljaként fogalmazta meg, hogy Magyarországon ismét olyan fejlesztéspolitika legyen, ami érzékeny a területi specialitásokra, s hozzátette, hogy amennyiben megtartjuk a központosított fejlesztéspolitikai logikát, akkor Magyarországon növekedni fognak a területi különbségek.³

Az új területpolitika ezért kiemelt fontosságot tulajdonít az együtt kezelendő térségek differenciált hálózatára, amelyben speciális funkcióval határozhatók meg a kiemelt térségek mellett a funkcionális várostérségek és a kisvárosok, mint alsófokú várostérségi gravitációs pontok, valamint a funkcionális várostérségek együttműködésére épülő városhálózatok

(Farkas Zs., 2023; Polyánszky, 2024).⁴ Ezért is fontos az egyes térségtípusokra a differenciált területpolitikai célrendszer meghatározása (Faragó, 2006; Kaiser, 2023; Somlyódy Péter, 2023; Szabó P., 2015; Szegvári, 2023; Zongor, 2022).

Ezt a célkitűzést valósítja meg az újonnan elfogadott területfejlesztési törvényben megfogalmazott szabályozás is.⁵ Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a közszolgáltatás-szervezés és a területfejlesztés szempontjából az ország különböző adottságú térségeiben a városok számára is eltérő szerepeket biztosító, a sajátos területi igényekre reagáló várostérségi fejlesztési programokra van szükség (Farkas Zs., 2023). A hazai településhálózat egyik lehetséges változata egy olyan modellben képzelhető el, amiben a potenciális európai metropolisz-térség (főváros és térsége) mellett a nagyvárosok (regionális központok), a megyei városok (megyei/térségi szervező funkciókat ellátó települések), a középvárosok (a városkörzeti funkciót betöltő települési központok), a kisvárosok (sajátos funkcióra épülő települések), illetve a falvak rendszere képzelhető el, egy hierarchikus, ám az adottságok alapján rugalmasan változó rendszerben (Beluszky et al., 2020; Dijkstra et al., 2019; Rácz, 2023; Szegvári, 2022b; VÁTI, 2008).

A magyarországi nagyvárosok (regionális központok) mint európai értelemben számításba vett metropolisz térségek esetében fontos kiemelni a megfelelő koordináció és együttműködés jelentőségét (Balázs, 1992; OECD, 2014; Szirmai, 2009; TCSA, 2003; Szegvári, 2024/a; Tosics, 2008; Zongor, 2020). Jelentős kihívás, hogy egységes „nagyvárosi gazdasági régióként” együtt kell működni egymással a térség önkormányzatainak és a „többszintű kormányzás” jegyében (Piattoni, 2009) a kormányzati szervekkel, valamint a „partnerségi kormányzás” elve szerint (Manchester City Council, 2013) a társadalmi, gazdasági, tudományos és civil szervezetekkel is.

Az együtt kezelendő térségek számára fontos a kooperáció területfejlesztési intézményrendszerének a kialakítása és hatékony működtetése is. Mivel a hagyományos területi beosztásra épülő regionális szintű területfejlesztési intézményrendszer funkció nélkülivé vált, ezért általánosan is szükség lenne ennek a vertikális és horizontális partnerség elve mentén történő megújítására (Bártfai, 2023; Józsa, 2018; Szabó T., 2023). A területfejlesztési törvényben szabályozott „kiemelt térség” kategória mellett célszerű lenne a funkcionális és a város-hálózati térségekben is a térségi együttműködés intézményesítése. Ezzel kapcsolatban bevezethető lenne külföldi példák adaptálásával (DATAR, 2002) egy „tervszerződés” intézményesítése is, ami a kormány és az érintett önkormányzatok számára garantálná a Kormány által is elfogadott integrált térségi fejlesztési programhoz a hazai és Európai Unió források keretjellelű biztosítását (Szegvári, 2024a).

A „főváros szindróma” ellensúlyozásához nem elegendő a területfejlesztésben meghonosítani a decentralizáció és a partnerség elveit. Valódi és „korszerű” európai autonómia alapozó, a szubszidiaritás elve szerint felépülő önkormányzati rendszer nélkül a jelenség nem fordítható meg (Szegvári, 2024b). A település- és a területfejlesztés elsősorban az önkormányzati feladatok között fogalmazható meg koherensen a település- és területrendezéssel, valamint a közszolgáltatások szubszidiaritási elven történő megszervezésével (Dijkstra et al., 2019; Funck – Pizzati, 2003; OECD, 2014; Ortutay, 2021; Swianiewicz, 2003.; Zornoza, 2014). Tehát ahhoz, hogy a „főváros szindróma” kiegyensúlyozásra kerüljön, az államrendszer reformjának részeként egy „korszerű” európai autonómia épülő és a regionális demokrácia követelményeit megtestesítő önkormányzati rendszerre van szükség Magyarországon.

JEGYZETEK

- 1 A budapesti agglomerációt a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény 1/1. melléklete határozza meg, Budapest mellett 80 Pest megyei települést lehatárolva. A KSH kutatásai alapján ebbe a körbe 2024-ben 115 település tartozott (Tóth, 2024:359–360).
- 2 Forrás: Index 2024.04.30. Navracsics Tibor: *Vannak viták a kormányban, Orbán Viktorral is*. <https://index.hu/belfold/2024/04/30/navracsics-tibor-Vannak-viták-a-kormányban,-Orbán-Viktorral-is.pdf>.
- 3 Forrás: Napi.hu 2023. június 30.
- 4 Ennek egyik példája lehet a KTM irányításával kidolgozás alatt álló Ajka–Veszprém–Balatonfüred–Várpalota–Székesfehérvár–Mór gazdasági és innovációs városhálózati tengely tervezési módszertanának kidolgozása az érintett szereplők együttműködésével.
- 5 Vö. 2023. évi CII. törvény 3.§. (1) bekezdés d) pont.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ágh Attila: *Regionalizáció és csatlakozás*, Önkormányzat, 2002. július–augusztus.
- Balázs István: *A nagyvárosi és az agglomerációs közigazgatás és önkormányzat a nemzetközi gyakorlatban, különös tekintettel a frankofón rendszerekre*, Kézirat, MAKI Fővárosi Kutatócsoport, Budapest, 1992.
- Bártfai Bálint: *Az intézményi középszint szerepe a magyarországi területfejlesztésben 2010 után*, Comitatus, 2023/247, 25–38. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-247.25>
- Beluszky Pál – Sikos T. Tamás: *Városi szerepkör, városi rang*, Budapest, 2020.
- BFVT: *Budapest és a fővárost körülvevő települések viszonya*, Budapest Főváros Városépítési Tervező Kft., Budapest, 2023.
- Csomós György: *A közép-európai régió nagyvárosainak gazdaságirányító szerepe*, Tér és Társadalom, 2011/3, 129–140. <https://doi.org/10.17649/TET.25.3.1872>
- Csomós György: *Az európai városok tudományos kibocsátásának feltérképezése: egy területi tudománymetrikai elemzés a Scopus adatbázis alapján*, Területi Statisztika, 2017/4, 356–384. <https://doi.org/10.15196/TS570402>
- Dijkstra, Lewis – Poelman, Hugo – Veneri, Paolo (eds.): *The EU – OECD Definition of a Functional Urban Area*, OECD, Regional Development Working Papers, 2019, 11. <https://doi.org/10.1787/20737009>
- Egyed Ildikó – Zsibók Zsuzsanna: *Területi különbségek a foundational economy szemszögéből a 2016 utáni Magyarországon*, Területi Statisztika, 2024/3, 273–307. <https://doi.org/10.15196/TS640301>
- Faragó László: *A városokra alapozott területpolitika koncepcionális megalapozása*, Tér és Társadalom, 2006/2, 83–102. <https://doi.org/10.17649/TET.20.2.1055>
- Farkas Beáta – Lengyel, Imre (szerk.): *Versenyképesség – regionális versenyképesség*, SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATE Press, Szeged, 2000.
- Farkas Zsuzsanna: *A területfejlesztés aktuális kérdései és tervei*, Előadás, Nemzeti Közszolgálati Egyetem – Települési Önkormányzatok Szövetsége / IX. Önkormányzatiság napjainkban című konferencia, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2023. november 10.
- Izsák Éva: *A városfejlődés természeti és társadalmi tényezői, Budapest és környéke*, Budapest, 2003. ISBN 963 9350 34 6
- Józsa Viktória: *Quo vadis regionalizmus?, Egy eszme- és értékrendszer tovább élése a szakemberek közvetítésével*, Tér és Társadalom, 2018/3, 96–112. <https://doi.org/10.17649/TET.32.3.3064>

- Kaiser Tamás: *Területpolitika 2020 után: narratívák és paradigmák szintézise felé?*, Comitatus 30 év/könyv 1991–2021, Comitatus Könyvek, 2021, 150–159.
- Lukovics Miklós: *A magyar megyék és a főváros versenyképességének empirikus vizsgálata*, Területi Statisztika, 2006/2, 148–166.
- Ortutay Katalin: *Európai autonómiák – Baskföld (Euskadi)*, Autonomia & Társadalom / Autonomy & Society – Társadalomtudományi Folyóirat, 2021/1, 20–31. <https://doi.org/10.52895/AT.2021.1.1.2>
- Pálné Kovács Ilona: *Regionális fejlesztési politika, uniós csatlakozás és a magyar közigazgatás*, Európai Közigazgatási Szemle, 2002/1-2.
- Perger Éva: *A főváros és „környéke” régióként való értelmezése, a „központi” régió problémája*, in: Horváth M. Tamás (szerk.): *A regionális politika közigazgatási feltételei*, Budapest, 2014, 213–254.
- Piattoni, Simona: *Multi-Level Governance in the EU. Does it work?*, Globalization and Politics: A Conference in Honour of Suzanne Berger, MIT, May 8 and 9, 2009.
- Polyánszky Zoltán: *Várostérségi fejlesztési programok / Székesfehérvár-Veszprém együttműködő város-térségek modellprogramja*, Előadás, 2024. július 5., Székesfehérvár.
- Rácz Szilárd: *Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón*, in: Pálné Kovács Ilona – Nemes Nagy József (szerk.): *A regionalizmus az elméletől a gyakorlatig*, Illés Ivánra emlékezve 80. születésnapja alkalmából, Pécs, 2022, 59–72.
- Rácz Szilárd: *Településhálózat-fejlesztés Magyarországon – Történeti áttekintés*, Előadás, IV., Területfejlesztők Napja, Mosonmagyaróvár, 2023. március 30.
- Rechnitzer János – Berkes Judit (szerk.): *Nagyvárosok Magyarországon*, Budapest, 2021.
- Rechnitzer János: *Adalek Kelet- és Közép-Európa fővárosainak fejlődési pályáihoz*, city.hu Város-tudományi Szemle, 2022/3, 11–14.
- Somlyódy Péter Edit: *A várostérségi és policentrikus szemléletre alapozott településhálózat fejlesztés érvényessége és érvényesülése Magyarországon*, Comitatus, 2023/246, 171–182. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.171>
- Swianiewicz, Pawel: *Foundations of Fiscal Decentralization – Benchmarking Guide for Countries in Transition*, LGI/OSI, 2003. Elérhető: http://pdc.ceu.hu/archive/00006929/01/LGI_Foundations-of-Fiscal-Decentralization_2003.pdf (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- Szabó Pál: *Régió és térszerkezet, Az elméletől a területpolitikáig*, Budapest, 2015.
- Szabó Tamás: *A fővárosi agglomeráció szabályozási, közpolitikai és közigazgatási dimenziója a rendszerváltás óta*, Comitatus, 2023/244, 7–32. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-244.7>
- Szabó Tamás – Szabó Pál: *A területi fejlettség szerepe a visegrádi országok területfejlesztésében*, Comitatus, 2023/244, 85–104. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-244.85>
- Szegvári Péter: *Merre tovább területfejlesztés?, Gondolatok a szakma jövőjének kérdéseiről*, Comitatus, 2022a/nyár, 23–32.
- Szegvári Péter: *A magyar településhálózat-fejlesztés kihívásai és lehetséges irányai*, PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás, 2022b/1, 66–77. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.1.4>
- Szegvári Péter: *Divat-e még a „retro” a hazai területpolitikában?*, Comitatus, 2023/246, 183–190. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.183>
- Szegvári Péter: *A magyarországi kisvárosok fejlesztéspolitikai pozíciói és lehetőségei*, in: Szabó Tamás – Gyergyák Ferenc (szerk.): *A magyar kisvárosok politikai, igazgatási és fejlesztési dimenziói*, Homo Oecologicus Alapítvány–Települési Önkormányzatok Szövetsége, Budapest, 2024a, 164–191.
- Szegvári Péter: *Az önkormányzati autonómia végveszélyben*, in: Ágh Attila (szerk.): *Magyar zsákutca az Európai Unióban*, Budapest, 2024b, 252–298.
- Szirmai Viktória (szerk.): *A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői, Hogyan lehetnek a magyar nagyvárosok versenyképesebbek?*, Pécs–Budapest, 2009.
- Szirmai Viktória: *Urban Sprawl in Europe: An Introduction*, in *Urban Sprawl in Europe: Similarities or Differences?*, Budapest, 2011, 15–44.
- Tatai Zsombor – Ute, Albrecht: *Térszerkezeti folyamatok és kihívások a budapesti agglomerációban*, Kézirat, Budapest, 2024.

- Tosics Iván: *Nagyvárosi kormányzás: A város és környéke együttműködése külföldi példák és hazai relevancia*, Tér és Társadalom, 2008/1, 3–25. <https://doi.org/10.17649/TET.22.1.1153>
- Tóth Géza: *Agglomerációk, településegységek és vonzaskörzetek Magyarországon*, Területi Statisztika, 2024/3, 356–379. <https://doi.org/10.15196/TS640304>
- VÁTI: *A magyar településhálózat helyzete és távlatai, Összefoglaló*, Munkaváltozat, 2.1., 2008.
- Verebélyi Imre: *Kis- vagy nagy-méretű önkormányzatok*, Magyar Közigazgatás, 1993/4. szám.
- Zongor Gábor: *Egyedül nem megy (még az önkormányzatoknak sem)*, Comitatus, 2020/236, 42–53.
- Zongor Gábor: *Szubjektív benyomások a területfejlesztési törvény negyedszázada kapcsán*, Comitatus, 2022/nyár, 53–57.
- Zornoza, Juan: *New Trends in Fiscal Decentralization: a Spanish View, in Fiscal Federalism and Fiscal Decentralization in Europe*, Edited by Lütgenau, Stefan A. Foster Europe, 2014, 105–127.

INTERNETES FORRÁSOK, JOGSZABÁLYOK

- DATAR: *Les contrats de plan État – Region*, La Documentation française, Paris, 2002. Elérhető: https://side.developpement-durable.gouv.fr/Default/doc/SYRACUSE/231202/les-contrats-de-plan-etat-region?_lg=fr-FR (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- EC: *Competitiveness and cohesion: Trends in the regions, Fifth periodic report on social and economic situation and development of the regions in the community*, European Commission, 1994. Elérhető: <https://searchworks.stanford.edu/view/2976817> (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- EC: *Territorial Agenda 2030*, European Commission, 2020. Elérhető: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/territorial_agenda_2030_en.pdf (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- ESPON: *European Territorial Reference Framework: Synthesis Report*, Luxembourg, 2019. Elérhető: https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPN_ETRF_Final_Report_Synthesis_Report.pdf (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- EUROSTAT: *Methodological Manual on territorial typologies, Publication Office of the European Union*, Luxembourg, 2018. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9507230/KS-GQ-18-008-EN-N.pdf> (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- Funck, Bernard – Pizzati, Lodovico (eds.): *European Integration, Regional Policy, and Growth*, World Bank, 2003. Elérhető: <http://documents.worldbank.org/curated/en/224421468764378691/European-integration-regional-policy-and-growth> (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- Manchester City Council: *Partnership Governance Framework and Guidance*, Issue 3, Updated December 2013. Elérhető: <https://committee.nottinghamcity.gov.uk/Data/Executive%20Board%20Commissioning%20Sub-Committee/20090202/Agenda/Accountablebodyappendixd%20-%2036594.pdf> (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- Megatrend Index 4.: *Mennyire felkészült Magyarország a világot meghatározó legfontosabb kibívásokra?*, Egyensúly Intézet, Budapest, 2024. Elérhető: https://egyensulyintezet.hu/wp-content/uploads/2024/04/ei_megatrend_2024.pdf (Letöltés ideje: 2024.08.26.)
- OECD: *Regions and Cities: Where Policies and People Meet, Policy Briefs. Third Ministerial Meeting of the Territorial Development Policy Committee*, Marseille, France, 5–6. December 2013, OECD Publishing, 2014.
- OECD: *OECD Principles on Urban Policy*, OECD CFE, 2019.
- OFTK: *Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció*, 1/2014. (I. 3.) OGY határozat.
- OTK: *Országos Területfejlesztési Koncepció*, 35/1998. (III. 10.) OGY határozat.
- TCISA: *Enough Talk. An Action Plan for the Toronto Region. Toronto City Summit Alliance*, Toronto, 2003. Elérhető: <https://civicaaction.ca/resource/enough-talk-an-action-plan-for-the-toronto-region/> (Letöltés ideje: 2024.08.26.)